

5. Az európai zsidóságnak a német nemzetiszocializmus és a kollaboráns rezsimek általi megsemmisítése a bűnösség kérdése körüli vitákhoz vezetett. A keleti blokk összeomlása után ezek során latens és virulens anti-judaizmus alakult ki az Orosz Föderációban.

Az egykori Szovjetunióban, a Keleti-tengertől a Fekete-tengerig az utódállamokban 25–30 millió orosz él kisebbségként. Az orosz hivatalos álláspont szerint őket az utódállamok kormányai diszkriminálják és elnyomják. A kisebbségvédelmet biztosítani kell, ebben az ortodox egyháznak is szerepe lehet. Lengyelországban a 90-es évektől „repolonizáció”, „rekatolizáció” zajlik, s ezt az ottani ukrán kisebbség sérelmezi; Kelet-Szlovákia, Észak-Magyarország (?), Észak-Románia ukránjai is kifogásolják eme országok szemléletét, a kormányok kisebbségi politikáját.

Az Orosz Föderációban, Bulgáriában, Makedóniában, Bosznia-Hercegovinában a muszlim népesség etnikai kisebbségben vagy többségben él. Együttélésük a nem muszlim népességgel sohasem volt felhőtlen. 1984–1985-ben Bulgária a török, pomák vagy más származású állampolgárait törvény által „bulgarizálta”. A régi rendszer összeomlásával felgyorsult az oszmán, muszlim érdekek érvényesülése. Albániában etnikai, vallási probléma olyan értelemben nem létezik, hogy a népesség nagy része nem tartozik semmiféle vallási közösséghez. Enver Hodzsa 1961-ben Albániát a „világ első ateista államává” nyilvánította. A kommunista rendszer összeomlása után „albán-muszlim” többségi lakosság alakult ki.

Az ortodox egyház Oroszország ázsiai részein nemigen tudott a lakosságra – az iszlám hatása miatt – befolyást gyakorolni.

6. A 8–9. század, az egyházszakadás óta harc folyt Róma és Bizánc között a „szláv lekekért”. Oroszország, Moszkva szerint egyedül és kizárólag az orosz ortodox egyház terjesztheti, hirdetheti az igét. Az ortodox egyház nem válhatott a kijevi nagyhercegek egyházává, akiknek uralma alatt Rusz kereszténnyé vált. Azóta állandóan a küzdelem az ortodox és a keresztény egyházak között.

A bolgár ortodox egyház belső szervezeti problémákkal küzd: 1992 óta harc, rivalizálás folyik a főpapok között a hataloméért.

Ukrajnában az ortodox egyház közös történelmet írt Oroszországgal. Rusz kereszténnyé válása óta (988) ukrán nemzeti mozgalmak indulnak, az ukránok Oroszországtól függetlenedni kívánnak, önálló ukrán nemzetállamot akarnak.

Romániában etnikai-nyelvi, kulturális-politikai különbségek, ellentétek osztják meg a lakosságot. Ellentét van az egyházak között is.

Szerbiában pedig az ortodox vallás államvallásnak tekinthető.

Tarján Miklós

A szlovák múzeumok ezredfordulós kiállítása

Kučera, Matúš: Slovensko a Slováci – ich cesta dejinami. = Slovenské pohľady, 2001. 7–8. no. 128–147. p.

A szlovák múzeumok közössége a *Történelem útján* címen nagyszabású kiállítást rendezett az ezredforduló alkalmából. A kiállítás rendezői a szlovák ember mindennapi életének bemutatására koncentrálnak. Referált szerzőnk az ott látottakat olyaténképpen kommentálja, hogy tulajdonképpen szlovák szempontú hungarus történetet („uhorské dejiny”) – mondhatjuk stiláris értékeit tekintve – mesél el. A közös és egységes fonatú

történelemből csupán a felvilágosodás táján válik ki és válik mind meghatározóbbá a szlovák nemzetté válás témája.

Néhány kiemelésre méltó mozzanat a szerző mondanivalójából: „... felettébb nehéz eldönteni a kérdést, hogy valójában mikor is népesítettük be Szlovákiánkat. Fokozatos és rétegződő folyamat volt ez. Ha az ún. 2–3. évszázadra datált eperjesi kultúra már az őseinké lett volna, akkor azóta vagyunk itt. Ha azonban ez mindössze dunamenti avagy prágai típusú kultúra, ... akkor az 5. század óta. Jól tájékozódott bizánci krónikások és irodalmárok 512 körül már mindenképpen itt találnak minket.” „Az országot senki nem ajándékozta nekünk mint „galamblelkű népnek”. Akárcsak az új Európa többi kortárs építői, annak rendje-módja szerint megharcoltunk érte.”

A szerző, miután elmesélte a Nagy-Morávia-történet szlovák verzióját, a magyarok honfoglalásával és a hungarus állam kezdeteivel foglalkozik: „Szlovákia és a szlovákság teljes mértékben vállalja a hungarus állam örökségét. Ott állt létrejötténél, sőt: Nyitra városa lett ennek az államnak második legfontosabb központja. Itt székelték a trón várományosai.”

„Mi a hungarus állam történetéhez és kultúrájához tartozunk, bár mindezt továbbra is kevésbé vesszük tudomásul, és bár egyesek, köztük a szlovák oldalon állók is, gyakran kiűzték bennünket ebből az örökségből, s ezáltal meg is fosztottak jelentős részétől.”

A 12–13. századi fejlődésben a mindinkább számottevő „polgárság is multietnikus és multikulturális közösségként differenciálódik.”

Szerzőnk tulajdonképpen Csák Máté „földjét” sem fogadja el a régebbi szlovák történetírás által oly szívesen hangoztatott politikai egységnek, a szlovákság és Szlovákia emancipálódását ígérő lehetőségeknek.

Noha a nyelvi kérdés esetenként (pl. Zsolnán a 14. sz. végén és a huszitizmus hatására) felmerül, igazában csak a „török világ” (benne a mai Szlovákia területe nagy szerepet játszott) elmúltával, a nemesi felkelések okozta politikai-gazdasági pangások leküzdése nyomán, gyakorlatilag Mária Terézia és II. József uralkodása alatt kezd az érdeklődés homlokterébe kerülni.

A Bernolák-féle irodalmi nyelvi kísérlet után a Štúr által szorgalmazott közép-szlovák nyelvjárásból alakul ki a szlovákok mindmáig érvényes irodalmi nyelve (1843. február 14.). Ezáltal nem csupán a Bernolák-féle kísérlet bukik meg, hanem Ján Kollár és Pavol Jozef Šafárik javaslata is, miszerint a szlovákoknak a cseh irodalmi nyelvet kell átvenniük. (Štúr tettét egyébként a cseh értelmiség egy része árulásnak tartotta, mondván „kellett nektek a kocsisok nyelve irodalmi nyelvként”, s ez aztán az 1848/49-es szlovák–cseh kapcsolatokban is éreztette negatív hatását.)

Štúr különben háromfrontos harcot vív. Egyrészt védi, terjeszti az új irodalmi nyelvet, másrészt szembeszáll a magyarosítási törekvésekkel, harmadrészt mindezt összeköti a szlovákság szociális helyzete javításának igényével.

A magyar forradalom és szabadságharc utáni szlovák emancipálódási eredmények (három szlovák gimnázium létesítése, a Matica slovenská megalapítása, ami az evangélikus és a katolikus „szlovákok” között törekeny békét teremt) a kiegyezést követően sorra-rendre érvényüket veszítik, és a szlovák nemzet – mintegy – a „nemzethalál” felé közeledik. Ebből látszik kiútnak a csehekkel való szövetekezés. A vele kapcsolatos eufóriát „az új alkotmány elfogadása után követte az első kijózanodás. Benne majdnem ugyanazt találtuk, mint amit egyszer már módunk volt átélni. A szlovák nemzet megszűnt. Az alkotmány csak egyetlen nemzetet ismert, a csehszlovákokat. A politikai reprezentáció visszatért ahhoz, ami már benne volt a régi magyarosítási programban: egy nemzet, egy állam. Ez mélységes tévedés volt. A szlovákok ezen felül mindebben a jellemes T. G. Masaryk áru-

lását is átélték. Az ő apja szlovák volt, kopcsényi kocsis, akiről maga Masaryk mondta, hogy csehül egyetlen szót sem tanult meg... Ennek ellenére árulta el a szlovákokat és őszinte barátságunkat. Ezzel az új köztársaság alapjait aláaknázták. Az idő igazolta ezt a prognózist, a robbanás be is következett.”

A szerző úgy véli, hogy a lakosság, hisz már annyi mindent mondtak neki a történések, nem hisz a történelemben, hanem csak családi és saját tapasztalatait fogadja el igazságnak, ami azért korántsem biztos alapja egy nemzet azonosságtudatának. Ez a „póztalan” kiállítás, amely egyaránt mellőzi a „kuruc és labanc” történések más és más előjelű túlzásait kifejező rendezést, remélhetőleg tesz egy lépést a józan történelemszemlélet kialakítása felé.

Futala Tibor

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Örülnek-e a vendégnek?

*Alojzie, Stantić: A Bunyevácok lakodalmi szokásai. + Raj Rozália – Nagy István:
A menyasszony és a vőlegény lakodalmi öltözetének változásai a vajdasági magyarság körében. =
Létünk, 31. évf. 2001. 1–2. sz. 128–132. p. + 133–139. p.*

Az esküvőhöz, mint minden társadalomban az egyik legfontosabb eseményhez, gazdag hagyományok fűződnek. Így van ez a bunyevácoknál is. Miután a tágas bácskai rónaságra érkeztek, földműveléssel foglalkoztak. A bunyevác földművesek előtt a 19. sz. második felében nyílt meg a gazdagodás lehetősége terményeik eladásával, miután Szabadka bekapcsolódott a Szeged – Gombos-járáttal az Európa-vasúthálózatba.

A szülők gondosan ügyeltek arra, hogy birtokaik növelését szem előtt tartva kötessenek a házasságok. Az idősebbek azt tartották, nem lehet a fiatalokra bízni a párválasztást, mert elvakítja őket a szerelem, s nem látnak meg olyan apróságokat, amelyek később megkeseríthetik a házaseletet. Nagy figyelemmel választottak feleséget a legénynek a szülők, főként, ha gazdag fiúról volt szó. Azon voltak, hogy vagyonuknak és tekintélyüknek megfelelő párt találjanak a gyerekek számára. De nem elégedtek meg ennyivel: fontos volt az is, hogy nemes lelkű legyen a kiszemelt leány, egészséges, erős, jó háziasszony és jó gazdasszony.

Ha a legény más környékről kívánt házasodni, s a szülők nem tudtak mindent a lányról, a közvetítőasszonyhoz fordultak, aki titokban megszerzett minden szükséges tudnivalót a leányról. Ha meg voltak elégedve a jövődöbeli menyükről és családjáról hallottakkal, elhatározták, hogy pálinkát küldenek neki.

A pálinkásasszonyok azok a fiatalasszonyok voltak, akik elvitték a lányos házhoz a selyemmel bevont és virággal ékesített dobozba csomagolt pálinkát (rozalija). Ezt a szokást sokáig megőrizték, egészen a második világháború utánig, főleg tanyán. Pálinkát városban is küldtek, de kevésbé ünnepélyesen és gyakran gyalog vitték.

Általában két fiatalasszony volt a pálinkásasszony, illetve ha a legénynek volt nővére, akkor mindig ő volt az egyik. A pálinkát ünnepelőbe öltözve feldíszített szekéren vagy hintón vitték, parádéskocsis kíséretében. Az egyik menyecske tartotta a díszes csomagolású pálinkát, a másik aranyfonállal hímzett selyemkendőt tartott, melyet szintén díszes dobozba csomagoltak. Néhol arany dukátokat is vittek ajándékba a leánynak. A kendő mellé alma is járt.